

KİTAP TANITIMLARI / BOOK REVIEWS

MESUT GÜLMEZ, SOSYAL HAKLARSIZ ‘YENİ’ ANAYASA MI? ELEŞTİREL GÖZLE EMEK VE SERMAYENİN ÖNERİLERİ

*(MESUT GÜLMEZ, A ‘NEW’ CONSTITUTION WITHOUT SOCIAL RIGHTS?
SUGGESTIONS FROM LABOUR AND CAPITAL THROUGH A CRITICAL VIEW)*

(Hatiboğlu Yayınevi, Mayıs 2013)

İbrahim Ö. Kaboğlu*

Gülmez bu kitabını, emek örgütlerinin “büyük ve derin bir suskunluk” içinde bulunduğunu gözlediği için yazdığını belirtiyor. Özellikle son yıllarda Anayasa değişikliği tartışmaları çerçevesinde, çeşitli toplantılarda sunduğu bildiriler ile kaleme aldığı yazı ve makalelerde açıkladığı “sosyal devlet konusundaki önerileri”nin, bu konudaki eleştirel serzenişlerinden kaynaklanan iki istisnası dışında, emek kesiminin ve akademik çevrelerin ilgisini hiç mi hiç çek(e)mediğini anımsatıyor.

Bu ilgisizlik karşısında yaşadığı şaşkınlığı gizlemeyen yazar; sosyal hakların tarihsel olarak yaratıcı, koruyucu ve geliştirici özneleri olan emek kesiminin ve örgütlerinin “yeni Anayasa süreci”ne ilişkin büyük suskunluklarını, ancak TBMM Başkanı’nın yazılı çağrı ve ziyaretleri üzerine bozarak görüş ve önerilerini sunmaya zorlandıklarını belirtiyor. “Yeni Anayasa süreci” çerçevesinde, yazılı çağrı, yerinde ziyaret ve sözlü sunum gibi değişik yöntemlerle derlenen ve kamuoyuna açıklanmaması kararlaştırılan görüş ve önerileri, yaklaşım ve içerikleriyle irdelleyip değerlendirerek, hiç olmazsa akademik kesimde sosyal haklar konusundaki suskunluğu bozmak istediğini yazıyor.

Emek ve sermaye kesimlerinin, TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nun saydamlık ilkesine aykırı olarak kamuoyuyla paylaşmama kararı aldığı “yeni Anayasa” konusundaki önerilerinin tümünün eleştirel gözle incelendiği Kitap, Giriş ile dört Kesim ve toplam dokuz Bölümden oluşuyor.

* Prof.Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı.

Giriş’te; Ekim 2011’den Mayıs 2013’e değin, uzlaşma oranının ancak üçte bir dolayında kaldığı “Yeni Anayasa Süreci” inceleniyor. Sürecin ilk adımları ve “teamül-i kadim” olarak TBMM’de grubu bulunan dört siyasal partinin uzlaşmasıyla kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu ele alınıyor. Çalışma yöntemine ilişkin düzenleme ve sürecin başından birbirini izleyen “uzatma ayları”nı da kapsayan sonuna değin gerçekleştirilen çalışmalar özetlenip değerlendiriliyor.

Birinci Kesim’in ilk dört bölümünde; sosyal haklar alanındaki anayasalaş(tır)ma süreci, genel ve Türkiye’deki gelişimleriyle anımsatılıyor. Özellikle 1961 ve 1982 Anayasaları, yaklaşım ve maddi içerikleri temelinde, “hak” temelli ve “program” nitelikli kurallarıyla karşılaştırılarak inceleniyor. Her iki Anayasa’nın dikkatli okunmadığını ve pozitif metinlerini aşan bir yaklaşımla yorumlandığını düşündüğü “Devletin sosyal ve ekonomik ödevlerinin sınırı” başlıklı 53. ve 65. maddelerde yapılan düzenleme ve değişiklikler, konuyla ilgili tartışmalar ve Anayasa Hukuku öğretisinde ileri sürülen görüşler, eleştirel bir yaklaşımla değerlendiriliyor.

“Dava edilebilirliği”ni savunduğu sosyal hakların “ulusalüstü hukuksal dayanakları” olarak, Anayasa Hukuku ve İş Hukuku öğretilerinde göz ardı edilen *Uluslararası Sosyal İnsan Hakları Öğretisi ve Hukuku* alanındaki gelişmelere yer veren yazar; ‘Yeni’ Anayasa’nın asgari hukuksal çerçevesini oluşturması gerektiğini savunarak, Sosyal İnsan Hakları Ulusalüstü Hukuku’(SİHUH) na dayandırdığı “sosyal devlet ve sosyal haklar” konusundaki somut önerilerini sıralıyor. Bu alanda, SİHUH’u göz ardı edip “sil baştan Anayasa yazma”yı amaçlayan bir “table rase” yaklaşımının geçerli olamayacağı görüşünü dile getiriyor.

Emek örgütlerinin “yeni Anayasa” konusundaki görüş ve önerilerine ayırdığı *İkinci Kesim*’de; önce 3 işçi konfederasyonu (Türk-İş, DİSK ve Hak-İş) ve 2 sendikanın, ardından da –aralarında Memur-Sen, Türkiye Kamu-Sen ve KESK’in bulunduğu– 7 kamu görevlileri konfederasyonu ve 1 sendikanın yaklaşımları çerçevesinde, emek kesiminin yeni Anayasa önerilerini inceleyip değerlendiriyor.

Üçüncü Kesim’in iki bölümünde, –başta “ekonomik Anayasa” öneren Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) olmak üzere– sermayenin 2 “sendikal” örgütü ile “dernek ve vakıf” nitelikli 3 örgütünün (TÜSİAD ve MÜSİAD) önerilerini ele alıyor.

Dördüncü Kesim'de de, temelde AKP iktidarına ideolojik yakınlık ve düşünsel desteği bilinen düşünce kuruluşlarının (TESEV, SETA ve SDE) görüş ve önerilerini inceliyor ve ayrıca, yeni Anayasa konusunda oluşturulan iki "Platform" girişimine de yer veriyor.

Gülmez'in, Sonuç ereğiyle kaleme aldığı "*Genel Değerlendirme Notları*"nda, eleştirel gözle incelediği görüş ve öneriler konusunda yaptığı saptamalardan bazıları şunlar:

Yaklaşım ve içerik yönlerinden, sosyal hakların tümünü kapsayan bir bütünsellikten çok uzak olmaları; kullanılan dilin, çoğu zaman "hukuksal" nitelik taşıması; önemli "maddi hatalar"a ve "çelişkiler"e rastlanması; hakların maddi içeriğinin tanımlanması yönünden, Anayasa yazımında yararlanmaya elverişli sözcük ve kavramlar kullanılmaması; uluslararası sözleşmelerin, başta DİSK ve KESK olmak üzere birkaç istisna dışında, liste olarak eksik ve sendikal haklara ilişkin olanlarla sınırlı olması; buna karşılık sosyal haklardan esirgenen duyarlılığı, "siyaset yasağı" diye tanımlanan siyasal partilere üyelik yasağının kaldırılması konusunda göstermenin unutulmaması; uluslararası denetim organları kararlarının çok seyrek olarak anımsanması.

Yazarın, *Genel Değerlendirme Notları*'nda dile getirdiği eleştirel görüş ve önerilerinden bazıları şöyle:

"1961 ve 1982 Anayasalarında, siyasal iktidarlara farklı anlatımlarla tanınan anayasal yükümlülüklerini sınırlandırma gerekçeleri, sosyal hakların "devletin olumlu edimi"ni gerektirdiği konusundaki geleneksel liberal görüşü benimseyen yazarlarca, sosyal ve ekonomik haklara ilişkin bölümde yer alan kuralların "program hükümler" olduğunun ve dava edilmezliğinin gerekçeleri olarak da sunuldu ve savunuldu. Öğretide ileri sürülen görüşlerde, birkaç istisna dışında, her iki Anayasanın pozitif metinlerinde ne mali kaynakların yeterliği "ölçüsü"nden söz edilmiş olduğu gerçeği göz önüne alındı, ne de Anayasa kurallarının "bağlayıcı ve üstün" temel hukuk kuralları olduğu anımsandı. 1961'in 53. maddesi ile 1982'nin 65. maddesi konusunda ileri sürülen yaygın görüşlerde, pozitif metinlerin amaç ve çerçevesini aşan yorumlar yapıldı. Bu yaklaşımları benimseyenlerden, kuşkusuz ulusüstü sosyal insan hakları öğretisi ve hukukundaki gelişmeleri göz önünde bulundurmaları da beklenemezdi!" (...)

"Sosyal ve sendikal haklarda yapılan değişikliklerle yürürlükte olan 1982 Anayasası'nın yenilenmesi yada yeni Anayasa yapılması süreci; eğer sosyal haklarda evrimin doğrusal bir çizgide ilerlemesi isteni-

yorsa, 1971-1980 arasındaki dönem ve 1982 Anayasası –ve hatta 2010’da yapılan kamu görevlilerinin toplu sözleşme hakkına ilişkin düzenleme– bir yana bırakılarak, **1961 Anayasası’nın bıraktığı yerden ileriye taşınarak sürmelidir. Sosyal haklara yaklaşımın alt sınırı, öznelere genişletilmek ve maddi içeriği geliştirilmek koşuluyla 1961 Anayasası’ndaki yaklaşım olmalıdır.**” (...)

“1961’den ‘ileri’ olması gerektiğine kuşku bulunmayan ‘yeni’ Anayasa’nın asgari çerçevesi ve alt sınırı, sosyal insan hakları ulusalüstü ortak hukukunun evrensel ilkeleri olmalıdır.” (...)

“SİHÜH, iki anayasal erkin ortak iradesiyle ‘taraf’ olunup hukuksal yükümlülük üstlenilen sözleşmeler koşullarına uyularak feshedilmedikçe, ilkeleri ve maddi içeriğiyle temel kaynaktır. ‘Table rase’ gibi radikal bir yaklaşım benimsenerek, 1982 Anayasası ve özellikle “değiştirilemez ilkeleri” görmezlikten gelirse de, ne SİHÜH ve ne de SİHÜH’un temel ilke ve değerleri yok sayılabilir. Anayasa koyucunun yeni Anayasa yapımındaki özgürlüğünün alt sınırı, 12 Eylül 1980 sonrasında da görüldüğü gibi, üye ve taraf devlet olarak bağlı olduğumuz uluslararası ve ulusalüstü insan hakları hukukudur.” (...)

“Sermayenin, kendi gücü ve örgütlerinin yanı sıra hem sosyal haklırsız görüş ve öneriler hazırlayan ve hazırlatan, toplantılar düzenleyen ve yayınlar yapan “düşünce kuruluşları” var, hem de akademisyenlerden yararlanıyor. Gündemde Anayasa değişikliği yada yeni bir Anayasa yapılması konusu varsa, bir grup akademisyenden bir çalışma yapması, bir taslak / öneri hazırlaması, ilkeleri kapsayan bir metin hazırlaması, araştırma yapması isteniyor ve rapor olarak kamuoyuna açıklanıyor.

Emeğin ise, özellikle işçi sendikaları ve konfederasyonlarının ne “düşünce kuruluşları” var, ne de akademisyenlerden yararlanıyorlar!”

Profesör Mesut Gülmez’in, “Sosyal Haklırsız ‘Yeni’ Anayasa mı?” başlıklı kitabı, yayımlanışının ikinci yılında da güncelliğini koruyor. 1 Kasım 2015 seçimlerinin ardından yeniden başlatılan anayasa tartışmaları için de bir kaynak kitap niteliğinde. Bu özelliği, hem yöntem hem de içerik açısından doğrulanmaktadır. Şöyle ki; toplumsal gereksinimler, yeni anayasanın itici gücünü oluşturur. Toplumun zinde güçleri ise, emekçi kesimlerdir. Katılımcı anayasa sürecini başlatması gerekenler, emekçi örgütleridir. Ne var ki, 2015 sona ererken, Anayasa konusunda, Saray sözcüsünün sözleri, medyada emekçi örgütlerinin görüşle-

rinden daha çok yer alabiliyor. Tersine çevrilmiş bu süreç, içerik üzerinde de etki yapıyor: Anayasa ihtiyacı, sosyal haklar dahil, bütün hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasından kaynaklandığı halde, öncelikle öne çıkarılan konu, siyasal rejim oluyor. Aslında buna, öznesi belli olan bir kişiye iktidar arayışı şeklinde de ifade edilebilir; hani, işe göre adam yerine, “adamına göre iş” sözünde olduğu gibi.

Profesör Gülmez’in kitabının bir başka özelliği ise, katmanlı eleştirel bir yaklaşımı sergiliyor olması: eleştiri oku, öncelikle emekçi örgütlere yöneltilmekte; sonra, kendilerine anayasa yapım yetkisi tanıyan Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na; nihayet, hak ve özgürlüklerin bütünlüğü ve sosyal haklar üzerine yeterli emek harcamayan akademik çevrelere.

Bundan çıkarılacak sonuç, daha çok bir öneri şeklinde olacaktır: “Sosyal Haklısız ‘Yeni’ Anayasa mı?” kitabı, öncelikle emekçi kesimler tarafından okunmalı; sadece özeleştiri için değil, aynı zamanda eyleme geçmeleri için. Sonra, kendilerine anayasa yapım yetkisi tanıyan kişi ve gruplar tarafından okunmalı; kurucu meclis nasıl yapılandırılırsa yapılandırılırsın, 21. Yüzyılda, katılım yollarını dışlayan bir anayasa yapılamayacağını anlamaları için; nihayet, üniversite çevrelerince okunmalı, maaşlarını ne ölçüde hak ettiklerini değerlendirebilmeleri için. Öneri, bütün yurttaşlara yöneltilebilir; zira, sosyal haklar güvence altına alınmadan, bireysel özgürlüklerin ve yurttaş haklarının saygı görmeyeceği, korunmayacağı ve geliştirilemeyeceğini göz önüne alarak.